

Initiativärende angående polismyndigheternas skyldighet att granska vapenhandlare

Initiativet

Av 2 kap. 2 och 10 §§ vapenlagen (1996:67) framgår att det ankommer på polismyndigheterna att pröva frågor om tillstånd att driva handel med skjutvapen. Närmare föreskrifter om handläggningen av sådana frågor och om skyldighet för polismyndigheterna att utöva viss tillsynsverksamhet beträffande handeln med skjutvapen finns i 5 kap. vapenförordningen (1996:70).

I en inom JO-ämbetet den 27 mars 2002 upprättad promemoria antecknades att polismyndigheten enligt 5 kap. 8 § vapenförordningen minst en gång årligen skall låta granska vapenhandlarnas inköpsförteckningar och försäljningsförteckningar med bilagor samt, när anledning finns till det, hans lager av skjutvapen. Med anledning av att det i den allmänna debatten hade hävdats att det förelåg brister i fråga om kontrollen av vapenhandeln beslutade jag att ta upp frågan om polismyndigheternas sätt att utföra den föreskrivna granskningen av vapenhandlarna till utredning i ett särskilt ärende.

Utredning

Samtliga 21 polismyndigheter i landet anmodades att skicka in en förteckning över vapenhandlare till JO-ämbetet samt redovisa vilken tillsyn myndigheten hade utövat under år 2001. Om myndigheten inte hade utövat någon tillsyn skulle orsaken därtill anges.

Av polismyndigheternas svar framgick följande i de hänseenden som avsågs med JO:s begäran.

Polismyndigheten i Blekinge län: Inom polismyndighetens område fanns 13 vapenhandlare. Fyra av dessa hade inte granskats på det sätt som föreskrivs. Polismyndigheten angav som orsak därtill att ett återkallelseförfarande hade inletts beträffande en vapenhandlare, att en vapenhandlare höll på att avveckla varulagret och att dennes tillstånd skulle återkallas, att en vapenhandlare hade endast ett vapen i lager vid inspektionen året innan samt att en handlare hade upphört med

verksamheten under hösten 2001, varvid en inspektion hade genomförts i samband med avvecklingen.

Polismyndigheten Dalarna: Inom polismyndighetens område fanns 20 vapenhandlartillstånd utfärdade. Under 2001 utövades inte någon tillsyn i fråga om fyra av dessa. Beträffande orsaken härtill anförde polismyndigheten att vissa handlare inte hade tid att medverka. Även brister i bokföring m.m. ledde till att inspektioner fick avbrytas och återupptas vid senare tillfälle. Därutöver hade flera av myndighetens anställda drabbats av sjukdom, vilket bidragit till att inspektionerna i några fall förlagts till våren 2002.

Polismyndigheten Gotland: Inom myndighetens område fanns sex vapenhandlare och granskning hade skett hos samtliga.

Polismyndigheten i Gävleborgs län: Inom polismyndighetens område fanns 33 vapenhandlare. Tillsyn hade inte utövats i fråga om fyra av dessa. Som anledning därtill anförde polismyndigheten att vapenhandlarnas verksamhet i två fall hade upphört sedan flera år tillbaka men att tillståndet inte blivit återkallat respektive upphörde efter första kvartalet 2002. En handlare hade varit föremål för två kontroller året innan och skulle komma att bli föremål för ny tillståndsprovning under första halvåret 2002. I det sista fallet ansågs vapenhandlarens verksamhet inte vara yrkesmässig varför tillsynen kunde anstå tills verksamheten avvecklades under våren 2002.

Polismyndigheten i Hallands län: Inom polismyndighetens sex närpolisområden fanns 22 vapenhandlare. 13 handlare hade inte varit föremål för granskning under 2001. Tio av dessa bedrev sin verksamhet inom närpolisområde Kungsbacka. Som orsak till den uteblivna tillsynen där anförde polismyndigheten att man i samband med ändringar i vapenlagen skrev till samtliga vapenhandlare inom området i juli 2001 och upplyste dem bl.a. om att polismyndigheten skulle företa en granskning under augusti eller september månad 2001. Eftersom svar inte inkom från alla vapenhandlarna blev tillsynsåtgärden emellertid senarelagd att i stället genomföras under maj månad 2002. Beträffande de övriga tre vapenhandlare som inte granskats anförde polismyndigheten att den uteblivna tillsynen i ett fall berodde på resursbrist, i ett annat fall på att vapenaffären var stängd för allmänheten samt i det tredje fallet på att ändringar skulle göras i tillståndet.

Polismyndigheten i Jämtlands län: Inom polismyndighetens område fanns 22 vapenhandlare. Ingen tillsyn hade förekommit i fråga om 14 av dessa. Polismyndigheten anförde att den uteblivna tillsynen berott på att man på grund av personalbrist hade koncentrerat inspektionsverksamheten till länets största vapenhandlare. Övriga handlare hade liten omsättning; några bedrev mer eller mindre förmedlingsverksamhet.

Polismyndigheten i Jönköpings län: Inom polismyndighetens område fanns 17 vapenhandlare och samtliga hade inspekterats under år 2001.

Polismyndigheten i Kalmar län: Inom polismyndighetens område fanns 21 vapenhandlare. Tillsyn hade under år 2001 inte utövats hos två av dessa.

Polismyndigheten uppgav att tillsynen hade uteblivit beträffande den ene vapenhandlaren eftersom denne endast skrotade vapen. Beträffande den andre, hos vilken en inspektion hade ägt rum i november 2000, planerades en ny inspektion till år 2002.

Polismyndigheten i Kronobergs län: Åtta vapenhandlare fanns inom polismyndighetens område. Ingen tillsyn hade utövats under 2001. Tillsynen var planerad att genomföras i december 2001 men av arbetsmässiga skäl fick den anstå till februari 2002. Anledningen därtill var bl.a. att polismyndighetens vapenhandläggare i stor omfattning var engagerad i en brottsutredning gällande grovt vapenbrott.

Polismyndigheten i Norrbotten: Inom polismyndighetens område fanns 41 vapenhandlare. 25 av dessa hade inte granskats under år 2001. Som orsak till den uteblivna granskningen anförde polismyndigheten bl.a. tids- och personalbrist.

Polismyndigheten i Skåne: Inom polismyndighetens område fanns 71 vapenhandlare. Myndigheten hade inte utövat någon tillsyn hos 47 av dessa. I polisområdena Nordvästra Skåne, Nordöstra Skåne och Mellersta Skåne hade tillsynen skett med något mer än ett års mellanrum. Ett nytt vapenärendesystem installerades under år 2001 vilket tog stora resurser i anspråk. I polisområde Södra Skåne hade tillsynen under de senaste fyra-fem åren endast förekommit ”i brottsuppdagande verksamhet som grundar sig på underrättelser och misstankar”.

Polismyndigheten i Stockholms län: Inom polismyndighetens område fanns 56 vapenhandlare. Av dessa har endast en varit föremål för tillsyn under 2001. Som anledning till den uteblivna tillsynen anfördes att det under 2001 fanns vakanta polistjänster vid tillståndsenhetens vapengrupp.

Polismyndigheten i Södermanlands län: Inom polismyndighetens område fanns 23 vapenhandlare. Tillsyn hade inte utövats i fråga om tio av dessa. Polismyndigheten hade som orsak till detta anført att resursläget vid myndigheten, vad gäller civilanställd personal/vapenhandläggare, under år 2001 var synnerligen ansträngt. Detta berodde främst på införandet av det nya vapenärendesystemet som krävt omfattande insatser vid myndigheten. Uppkomna förstärkningsbehov hade inte heller kunnat tillgodoses genom vare sig omplacering eller nyanställning. Myndigheten hade därutöver under långa perioder ställt vapenhandläggaren i polisområde Katrineholm till Rikspolisstyrelsens förfogande i samband med förberedelsearbetet inför driftsättningen av det nya systemet. Detta hade inneburit att tillsynen av de sex vapenhandlarna i f.d. polisområde Katrineholm blivit eftersatt och kunnat påbörjas först efter årsskiftet.

Polismyndigheten i Uppsala län: Inom polismyndighetens område fanns 27 vapenhandlare. Ingen av dessa hade varit föremål för någon granskning under år 2001. Som skäl anförde polismyndigheten att handläggarna av vapenärenden hade ägnat en stor del av sin tid till förberedelser inför införandet av det nya vapenärendesystemet. Polismyndigheten hade inte ekonomiska resurser att anställa extra personal för att fullgöra tillsynsuppgiften. Det fanns inte heller möjlighet att inom myndigheten prioritera denna arbetsuppgift framför andra uppgifter.

Polismyndigheten Värmland: Inom polismyndighetens område fanns 26 vapenhandlare. Någon tillsyn hade under 2001 inte utövats i fråga om åtta av dessa. Polismyndigheten hade som förklaring till den uteblivna tillsynen angett bl.a. att en brottsutredning pågick i ett fall, att det i ett annat fall var fråga om ett förbiseende och att skälet i några fall varit en omorganisation av verksamheten som gjordes under året.

Polismyndigheten i Västerbottens län: Inom polismyndighetens område fanns 37 vapenhandlare. Tillsyn hade inte utövats i fråga om 19 av dessa. I polisområde Södra Lappland hade tre av inspektionerna genomförts först i början av år 2002, eftersom en handläggare varit långtidssjukskriven. En inspektion hade inte kunnat genomföras, eftersom handlaren inte funnits på plats på grund av studier. I fråga om polisområde Umeå, där ingen av de femton vapenhandlarna inspekterades, hänvisades till sjukfrånvaro, resursbrist och det förhållandet att ett nytt vapensystem infördes under året.

Polismyndigheten i Västernorrlands län: Inom polismyndighetens område fanns 21 vapenhandlare registrerade. Myndigheten hade inte utövat tillsyn hos fem av dessa. Som förklaring anfördes att man på grund av sjukdom haft personalbrist och att det tar lång tid att lära upp nya vapenhandläggare. Personal från myndigheten hade även under flera perioder arbetat vid Rikspolisstyrelsen och testat det nya vapenändesystemet.

Polismyndigheten i Västmanlands län: Inom polismyndighetens område finns sju vapenhandlare. I fråga om fyra av dessa hade någon tillsyn inte utövats. Det uppgavs att en bidragande orsak till detta hade varit att en vapenhandläggare endast tjänstgjort till 40 % vid myndigheten och resterande tid vid Rikspolisstyrelsen.

Polismyndigheten i Västra Götaland: Inom polismyndighetens område fanns 97 vapenhandlare. Någon tillsyn hade inte utövats i fråga om 40 av dessa. Som förklaring till den uteblivna tillsynen anförde polismyndigheten att tillsynen under 2001 förväntades leda till att 15 vapenhandlartillstånd återkallades vilket hade medfört oväntat extraarbete. Därutöver hade under året arbetet med att införa ett nytt datoriserat ärendehanteringssystem för dessa ärenden tagit mycket tid i anspråk.

Polismyndigheten i Örebro län: Inom polismyndighetens område fanns 30 vapenhandlare. Tillsyn hade inte utövats i fråga om 16 av dessa. Som orsak därtill anförde polismyndigheten att vapenhandläggarna till följd av underbemanning hade haft en stor arbetsbelastning. Vissa andra typer av ärenden, som utfärdande av licenser, dödsbovapen och akuta händelser som medfört omhändertaganden av vapen och återkallelser av tillstånd, hade prioriterats. Vidare hade införandet av det nya vapenändesystemet medfört ett synnerligen betungande och tidsmässigt utdraget rättelsearbete.

Polismyndigheten i Östergötlands län: Inom polismyndighetens område fanns 26 vapenhandlare. Någon tillsyn har inte utövats i fråga om fem av dessa. Polismyndigheten hade beträffande två handlare anført att samtliga vapen

omhändertagits på grund av misstanke om vapenbrott. I ett fall hade ingen handel skett under ett flertal år, eftersom företaget är försatt i likvidation. I övriga två fall hade den uteblivna tillsynen varit föranledd av arbetsläget vid enheten.

Bedömning

Enligt 5 kap. 8 § vapenförordningen skall polismyndigheten minst en gång årligen låta granska handlarens inköpsförteckningar och försäljningsförteckningar med bilagor samt, när anledning finns till det, hans lager av skjutvapen.

Av polismyndigheternas uppgifter framgår att det år 2001 fanns totalt 624 vapenhandlare i landet samt att någon tillsyn under året inte hade förekommit i fråga om 311 av dessa, dvs. ungefär hälften av samtliga vapenhandlare.

Det kan emellertid konstateras att det förekommer stora skillnader mellan de olika myndigheterna. Två av myndigheterna, Polismyndigheten Gotland och Polismyndigheten i Jönköpings län, hade fullgjort sin tillsynsskyldighet beträffande samtliga vapenhandlare. Hos nio av polismyndigheterna hade däremot mer än hälften av vapenhandlarna inte inspekterats. Vid två myndigheter, Polismyndigheten i Uppsala län och Polismyndigheten i Kronobergs län, hade det över huvud taget inte förekommit någon tillsyn. Polismyndigheten i Stockholms län hade endast inspekterat en av de 56 handlare som finns inom området, och vid Polismyndigheten i Skåne hade endast en tredjedel av vapenhandlarna inspekterats.

Genom vapenlagstiftningen har statsmakterna skapat ett system för samhällets kontroll av vapenhanteringen i landet. Polismyndigheternas tillsyn över vapenhandlarna är ett viktigt inslag i detta system. Syftet med tillsynen är att kontrollera att vapenhandeln bedrivs på ett legalt och även i övrigt seriöst sätt. Det framstår mot denna bakgrund som i hög grad anmärkningsvärt att under år 2001 endast två polismyndigheter har utfört tillsyn hos samtliga vapenhandlare. Det mest anmärkningsvärda är att Polismyndigheten i Uppsala län och Polismyndigheten i Kronobergs län över huvud taget inte har utfört någon tillsyn under året och att landets största polismyndighet, Polismyndigheten i Stockholms län, utfört föreskriven tillsyn endast i fråga om en av de 56 vapenhandlare som finns inom myndighetens område.

Jag är medveten om att arbetssituationen vid flera polismyndigheter under senare år varit ansträngd och att man därför måste prioritera viss verksamhet framför annan. Uppgiften att granska vapenhandlarna är emellertid en i lag fastlagd skyldighet som skall fullgöras minst en gång varje år. Någon laglig möjlighet för polismyndigheterna att underlåta att utföra tillsynen finns inte.

Myndigheterna har anfört olika skäl för sin underlåtenhet. En omständighet som ofta återkommer i svaren är brist på resurser för uppgiften. Jag vill med anledning härav erinra om att ansvaret för verksamheten vid en polismyndighet enligt 6 § verksförordningen (1995:1322) och 1 kap. 7 § polisförordningen (1998:1558) ytterst vilar på länspolismästaren i dennes egenskap av myndighetens chef. Enligt 7 § första stycket verksförordningen är en av de uppgifter som ankommer på

myndighetschefen att se till att verksamheten bedrivs författningsenligt och effektivt.

Det kan sammanfattningsvis konstateras att det finns anledning att rikta kritik mot samtliga de polismyndigheter som inte har utövat tillsyn över vapenhandlarna på föreskrivet sätt.

Med anledning av vad som framkommit i ärendet anmodas samtliga polismyndigheter att senast den 31 mars 2003 till JO insända en förteckning över vapenhandlarna inom polismyndighetens område samt en redovisning över vilken tillsyn som förekommit enligt 5 kap. 8 § vapenförordningen avseende år 2002. Jag finner det vidare påkallat att fästa Justitiedepartementets, justitieutskottets och Rikspolisstyrelsens uppmärksamhet på mina iakttagelser avseende polismyndigheternas tillsyn av vapenhandeln genom att dit överlämna kopior av detta beslut.

Ärendet avslutas